

Anca VOICU

Nostalgii ieșene: Mihai Codreanu – amurgul solitarului*

Motto: „Nu țin de nici o școală literară.
Nici nu imit, nici n-am imitatori,
Stau singuratic printre visători
Păstrându-mi strict ținuta solitară”.

În inima Iașului, sub pana unui maestru, sonetul a fost adaptat meandrelor timpului și, datorită clasicității sale, a putut suporta sarcinile cele mai insolite: a fost, pe rând, odă ditirambică, mesager sentimental, satiră ascuțită ori poem de incantație pastorală. „Când nu mai poți vedea cu ochii, începi să vezi cu nasul și urechile, iar când nu mai poți auzi cu urechile, începi să auzi cu ochii”. Este suficient să te pătrunzi de acest mesaj al sonetistului Mihai Codreanu pentru ca, într-o clipă, să te lași purtat de profunzimea și de misterul operei sale, un spațiu poetic alcătuit din viziuni și transe, singurătăți și iluzii, cunoaștere și decepții.

La 25 iulie 1876, s-a născut Mihai Codreanu. Străzile Iașului, la acea vreme, păstrau, încă proaspete, urmele lui Eminescu și ale lui Creangă. Și parcă primii pași ai micuțului Mihai au fost făcuți exact pe urmele lor, dovadă fiind activitatea sa literară ce avea să-i ducă numele și în afara spațiului românesc.

Nu fără importanță este cadrul familial al poetului, surprins în versuri în care bunica „foșnind mătasuri moi pe malacov / Își flutură batista ei ușoară / Și-n șold i-atârână liliacul mov”, iar tatăl „împărțea dreptatea la judecătorie și în clasă”. În familia cu vechi tradiții de epocă se păstrau, cu mult respect, albume cu fotografii și poeziile unor personalități culturale naționale și universale. Din fragedă tinerețe, copilul pribeag „în veci cu sufletul fugar spre stele”, din care „și-a brodat a viselor dantelă”, a fost pregnant sub influența mării poezii românești și, mai ales, a lui Eminescu.

Demonul pasiunii pentru artă, care pătrunsese în inima lui încă din anii copilăriei, lucrează neobosit. Liceanul Mihai Codreanu devine un „timp călător grăbit”, dornic de a cunoaște noi limanuri și „schimbări de decor”. Iașul îi oferă viitorului poet cadrul plin de poezie, cu parfumul discret al unui mare trecut și cu realitățile concrete ale contemporaneității. Cu toate naivitățile debutului, cu toată insuficiența expresiei, versurile volumului de poezii *Diafane* (1901) rețin atenția prin intuiția pe care o conțin, prin filonul liric care oferă unor lucrări siguranță și un remarcabil simț al perfecțiunii. Poetul este remarcat în presa vremii, elogiut pentru stilul său curat și pentru frumusețea clasică a versurilor. Cu sonetele din volumul *Diafane* și *Din când în când* (1903), Mihai Codreanu își anunță statornicia pe scena literaturii române. Cu apariția volumului de sonete care poartă simbolicul titlu *Statui* (1914), culegătorul de vise face o piruetă elegantă printre idei, cuvinte, imagini, întrebări și astfel vedenia poetică reușește să capete contur.

Pentru poet, „muzica e poezia sufletului și sufletul poeziei”, drept pentru care impresiile auditive în materie de frumos stăpânesc mai lesne sufletul decât impresiile vizuale. Poetul își sună cuvintele, le ascultă rezonanța, își fixează imaginile în memorie și numai în momente de tensiune le dă suflare de viață. Și din această cauză, nu poate fi admisă nici cea mai mică retușare, totul are încremenire statuară, versul are sunetul clopotului vechi, pe care trebuie să-l ascuți numai în tonalitatea lui Mihai Codreanu. Muzicalitatea versurilor îl apropie, fără îndoială, de simbolisti, căci el „pune în vers o muzică mai lină, / Ca de zefir când printre flori s-alină”. Peste rana sufletului adâncă, peste durerile vieții, poetul și-a pus mereu „olimpica sunetului măsură” și, din durerea lui, din veghea și suspinele nopților, și-a făurit cântările senine. Universul se leagănă în acordurile fine ale unei muzici a pierderii în imensitatea sufletului și a gândului. Frânturi de peisaj, schițe de acțiuni, contururi vagi de oameni, resturi de dialog ascund o coerență care ține de suflul semantic și de respirația sensibil-imaginativă a întregului, căci, așa cum ar spune Shakespeare, „durerea când nu plânge rămâne-n suflet șoaptă care-l frânge” (*Macbeth*).

Poetul a îmbrăcat în haina de ceremonie a sonetului o simțire adâncă și ponderată, fără elanuri prea mari, dar, în același timp, fără scăderi și fără poticniri. Susținând opinia lui Al. Philippide, Tudor Arghezi observa că „materia poetică a maestrului Codreanu nu-i supusă nici unui suspin omenesc de rând și-i pură ca diamantul”. Verbul aprig al versului pare a fi turnat în forme reci, poetul fiind un liric reținut, căci fondul emotiv, de simțire, cum nota Eugen Lovinescu, este „jertfit pentru preciziunea formei”. Poetul se retrage în turnul său de fildeș, între statui și blocuri de marmură și rareori este încercat de impulsul de a părăsi piatra rece în care „și-a întrupat vedeniile”. Uneori, turnul de fildeș este inundat de lumină, viața pătrunde în laboratorul poetic și atunci se aud frânturi de romane libere, de doine și balade. Sonetistul sparge carapacea rece care l-a cuprins, iar de undeva se aud versuri populare despre „o rumenă leliță”. Dar, imediat, se întoarce ca un îndrăgostit credincios la prima iubire: „Sonet, eu te-am iubit ca un fanatic”. Această permanentă oscilare între un spațiu închis și tendințele de evadare face ca fiecare imagine poetică să devină acordul unui ritm sufletesc.

Multe din sonetele sale pot fi modele statuare, ceea ce l-a determinat pe Eugen Lovinescu să identifice în poetul Mihai Codreanu „un sculptor și, pot adăuga, un sculptor foarte dibaci al versului românesc. Fiecare sonet e lucrat de o mână de artist iscusit, chiar dacă au pornit totdeauna dintr-o inspirație de poet; fiecare sonet este o operă de artă desăvârșită, sub raportul formei, tăiată în cele mai mici amănunte într-o marmură cu grăuntele dens și strălucitor”. Chiar și crezul poetic al sonetistului suna astfel: „Statui aş vrea sonetele-mi să fie / Că nu le-am scris cu pana pe hârtie, / Ci le-am sculptat în marmură cu dalta”.

Ciclul de sonete din *Statui*, închinat gloriei străbune, pământului românesc, au frumusețea frescelor de pe fascinantele ziduri ale mănăstirilor moldave, care dăinuie peste veacuri, păstrându-și strălucirea. Marele cronicar Miron Costin, apărător al datinii române, stă peste secole și milenii „încremenit în bronz ca o icoană”, Ștefan cel Mare apare mereu sub razele lunii, strângându-și în mantia voievodală faldurile nimbului strălucirii, amintind de aparițiile sale din opere ca *Frații Jderi* sau *Dumbrava Roșie*. Izolat în turnul său de fildeș de pe Strada Rece, numărând mărgelele reci ale mătaniilor, poetul își amintea înfiorat aceste figuri: „Îi văd trecând prin viața mea pustie / Cu relativul vieții lor pustii / Și-n pragul absolutei veșnicii, / Aștept să-mi sune ceasul lor și mie” (*Nervi în noapte*).

Când poetul se referă la propria ființă biologică, timpul liric din sonetele sale se suprapune parțial timpului cronologic. Însă, pentru Mihai Codreanu nu există trecut, prezent sau viitor: „Ca să admitem existența prezentului ar trebui să atribuim timpului o virtualitate statică în care viitorul să înceteze a deveni trecut”. Sonetele au, pe alocuri, o concepție romantică, teme ca iubirea, dorul, setea de azur, revolta, durerea domină opera poetului, multe din lucrări dobândind, cu vremea, o tentă filosofică. Sonetele lui Mihai Codreanu, aprecia Nicolae Iorga, „sunt perfecțiunea pură, sunt mai bune, mai pline decât modelul Heredia, pe care-l plânge poetul român în una din creațiile sale. Iar cântecele de iubire se apropie uneori de ale lui Eminescu”, amintind de tonul galant al primelor sonete de dragoste italiene.

Schimbarea persoanei gramaticale echivalează, de cele mai multe ori, cu trecerea de la convențional la autentic, de la mimarea sentimentului erotic la trăirea lui intensă. Mihai Codreanu privește în urmă, dar nu pentru a-și imagina zborul rănit al dorului său, ci plimbările „la brațul muzei”, caracterizate prin alt ritm, mai apropiat de vârsta senectuții decât de atitudinea romantică adesea invocată: „Socola și Galata, Nicolina, / Copou și Sărărie, Păcurar, / Ani mulți, cu pași lunatic de hoinar, / La brațul Muzei, le-am umblat grădina”.

Antiteza romantică din versurile sale amintește de Eminescu („Tu ca un înger mi-ai ieșit în cale / Eu ca un demon vin din lumi rebele”), timpul liric reflectând o experiență existențială destul de bogată, adorarea juvenilă fiind înlocuită cu un scepticism din care nu lipsește ironia. Timpul necesar acestor experiențe se măsoară în luni și în ani, iar timpul liric înseamnă o comprimare a duratei, rezultând un prezent continuu. Despărțirea este

văzută ca o eliberare din „temnița iubirii”, dragostea fiind „eternul narcotic”, un drog cu efecte halucinatorii. Totuși, iubirea e singura robie plăcută: „Dar cine-ar vrea să scape de-o robie / Cu mult mai dragă lui și mai presus / De orișicare altă-mpărăție”. Prin intuiția planului erotic, poetul ajunge să-și restrângă și mai mult orizontul și să-l densifice în același timp.

Poetul a combinat, ca într-un laborator, elemente simboliste, tradiționaliste și moderne pentru a-și crea o artă *sui generis*, cum și-au creat astfel toți poeții noștri, deosebindu-se atât prin formă, cât și prin fond de toți poeții literaturii noastre. Prin substanța dens acumulată a lirismului său, Codreanu a durat sonetului românesc un monument de bronz. După aprecierile lui Ibrăileanu, „Codreanu în toate însușirile sale artistice este un poet original în literatura română și o unitate indispensabilă a tezaurului nostru literar”. Receptat de critica literară ca Petrarca ce a înrădăcinat temeinic sonetul în spațiul românesc, maestru al versului de o rară eleganță, pățimașul culegător de visuri n-a ținut de nici o școală literară, ci a creat o tonalitate care, plasată în imponderabil, scapă analizei.

„Din pana lui nu picură cuvinte, / Ci dureroasă lacrimă fierbinte”... A plecat dintre prieteni discret, într-o zi de toamnă, pe 23 octombrie 1957. A plecat pe cel de-al doilea drum al Iașului, spre Eternitate, unde îl așteptau Ibrăileanu, Delavrancea, Topârceanu. Acolo, printre tei și castani, și-a durat casă veșnică. În zilele frumoase, în nopțile târzii, cu lună și stele, când susură vântul dinspre Cîric, se aude cum Sonetul cântă: „Din deal, de pe Galata, umbre pale / Se-ntind în jos, pe drum clipește lumine; / Iar Iașul, îngrădit în verzi coline, / Sub raze de luceferi doarme-n vale...”. Iar artistul ce „sonete-nfiripat-a uneori prin noapte timpului etern”, cel care a fost în cel ce este, tresare ca un amurg solitar al zilei Sonetului...

* Referințele critice au fost preluate din prefața și opiniile critice ale volumului *Mihai Codreanu. Sonete*, ediție îngrijită de Al. O. Teodoreanu, București, 1957.

